

Veilig vakmanschap

Harold Marsman

Stel: een vakman in de bouw slaat met een hamer op zijn duim. Beschouwt hij dit dan als een ongeval? Technisch gesproken is het er namelijk wel een, ook al stelt het misschien niet veel voor. Toch zal deze vakman het voorval niet snel als een ongeval zien maar eerder als een gevalletje pech: waar gehakt wordt vallen spaanders. Het creëren van een veilige werkomgeving in de bouwsector is dan ook een uitdagend vraagstuk. Veelal worden verbeteringen gezocht in meer regels en procedures. Maar dragen regels en procedures inderdaad bij aan het creëren van een hoger veiligheidsbewustzijn? Of nemen ze het nadenken over veiligheid eerder weg? Hoe zorg je ervoor dat veilig werken vanzelfsprekend is? In dit artikel ga ik in op de patronen die ik zie in de bouw waar het gaat om denken over veiligheid en hoe je die patronen kunt doorbreken om de veiligheid te vergroten. In mijn optiek ligt de oplossing niet zozeer in techniek of procedures maar in het gedrag van mensen.

Veiligheidsbewustzijn in de bouwsector: een aantal patronen

Het valt toch wel mee?

In de bouwsector is sprake van een relatief laag veiligheidsbewustzijn. Zeker als je deze sector vergelijkt met bijvoorbeeld de petrochemie. Dit heeft met een aantal dingen te maken. Zo is de impact van een ongeval veel lager. In de petrochemie kan een olieboorplatform in een paar seconden zijn weggevaagd. In de bouw gaat het vaak om kleinere materiële schade of klein lichamelijk letsel. Hierbij speelt de cultuur een rol. Stoer gezegd: waar gehakt wordt vallen spaanders en dat heb je maar te accepteren. Ik zie vaklieden zich daarom bewust blootstellen aan risico's, soms ook omdat ze bang zijn voor de reactie van hun collega's. Overigens hebben vakmensen in de bouw vaak niet door dat het om een ongeval gaat: als je struikelt over een steen of een klein sneetje hebt, zien de meesten dat niet als een ongeval. Lange tijd is men hier ook niet op gewezen. Er is relatief weinig toezicht, de 'pakkans' is vrij laag. Dat maakt dat aannemers jarenlang bleven werken zoals ze gewend waren. Niemand die ze op hun blinde vlek wees.

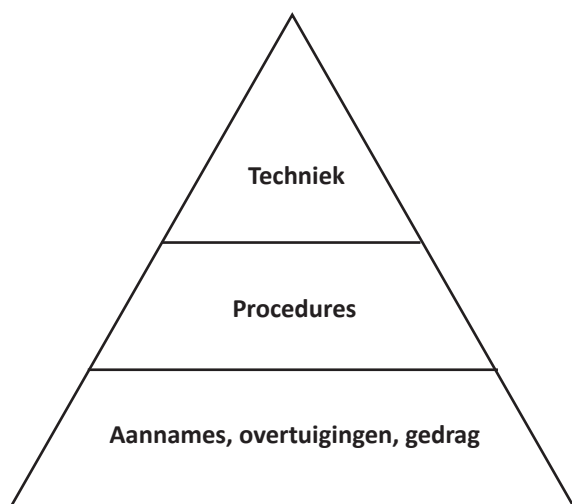
Wat kost dat?

Een ander aspect is de concurrentie in de bouwsector. Stel: een aannemer rekent voor een potentiële klus geld voor het inhuren van een bouwsteiger (waartoe hij volgens de Arbowet ook verplicht is), terwijl een andere partij dat niet doet, dan is hij relatief duur en loopt hij de klus misschien wel mis. Er heerst in de bouwsector het beeld dat veiligheid geld kost, ook al blijkt uit onderzoek dat bedrijven die veiliger werken juist efficiënter en dus 'goedkoper' werken. Wat echter pas echt geld kost, is onveiligheid. Een boete van de arbeidsinspectie kan bijvoorbeeld hoog oplopen. En wanneer een medewerker letsel heeft opgelopen moet het ziektegeld doorbetaald worden. Al met al maakt dat, dat er niet zo veel motivatie is om veilig te werken. 'Het gaat toch goed?' hoor je vaak. En veiligheid is alleen maar gezeur over regels en procedures. Wat ook wel klopt als je het mij vraagt.

Patronen doorbreek je niet met regels

Bij het denken over veiligheid onderscheiden we drie niveaus van oplossingen: technisch, procedureel (regels) en gedragsmatig. Bij technische oplossingen kun je denken aan steigers, lasbrillen, helmen of veiligheidsschoenen. Er is een oplossing bedacht die voorkomt dat een ongeval plaatsvindt of die de schade

van het ongeval beperkt. De tweede manier is het instellen van regels en procedures. In de bouwsector zijn er echter al ontzettend veel procedures. Om er een aantal te noemen: het behalen van een VCA (Veiligheid, Gezondheid en Milieu Checklist voor Aannemers), de Arbowet, handleidingen van allerlei hulpmiddelen, een Last Minute Risk Analysis (LMRA), V&G(veiligheids- & gezondheids)-plannen... Hierdoor zie je door de bomen het bos haast niet meer. Wie onthoudt nu al die regels? Bovendien zijn al deze regels en procedures zo opgesteld dat ze niet altijd toepasbaar zijn op specifieke situaties en geven ze de illusie dat ze werken. Het zelf nadenken over veiligheid wordt weggeregeld.

Een alternatief voor regels: Vlink

Het derde niveau, het gedrag, krijgt vaak veel minder aandacht. Terwijl daar, voor mij, de sleutel ligt tot het vergroten van de veiligheid in de bouw. De veelgehoorde roep om externe prikkels, zoals meer toezicht, is vaak niet duurzaam en niet de enige oplossing. Maar wat dan wel? De uitdaging is om veiligheidsbewustzijn een integraal onderdeel te laten worden in het werk, door het gesprek over veiligheid op gang te brengen. Zo kwam stichting Vlink in 2014 tot stand, waarin de 'V' staat voor veiligheid

Toename ongevallen

Het aantal dodelijke ongevallen in de bouw is fors gestegen. Het afgelopen half jaar zijn 42 bouwvakkers door een ongeluk op het werk overleden. Dat is 56 procent meer dan in de eerste zes maanden van vorig jaar, toen er 27 bouwvakkers om het leven kwamen, meldt de Inspectie SZW, de voormalige arbeidsinspectie. [Bron: ISZW]

en 'link' voor verbinding. Vlink is een platform van én voor aannemers die actief aan het werk zijn in het aardbevingsgebied in de provincie Groningen. De kracht van Vlink ligt in het verbinden van aannemers met partijen die kunnen vertellen hoe je veilig werkt. Vlink wil vakmensen uitnodigen om na te denken over de risico's in hun dagelijks werk. Door op het gedragsniveau dit bewustzijn te creëren, wordt veiligheid meer dan een papieren werkelijkheid.

Bewustmaken van patronen

Vlink heeft verschillende dingen ondernomen die effectief blijken te zijn. Allereerst organiseert Vlink trainingen en workshops waarin de focus ligt op het bewust leidinggeven aan vakmensen. Het leidinggeven vanuit regels en procedures is vaak betuttelend en kleinerend. Als je tegenwoordig een bouwplaats op loopt, zie je borden vol regels en verboden staan. Uitvoerders hebben een dagtaak aan het geven van instructies, zoals dat je jouw helm op moet, veiligheidsschoenen aan moet, enzovoorts. De focus op regels en procedures geeft medewerkers op een bouwplaats het gevoel dat ze kleine kinderen zijn waar op gelet moet worden. Het effect is dat ze zich niet als vakmensen serieus genomen voelen. Er wordt voorgeschreven dat je altijd een helm op moet ook al sta je in het open veld, in plaats van dat aan een medewerker gevraagd wordt wanneer hij denkt dat het slim is om een helm te dragen.

Regels kunnen ervoor zorgen dat mensen niet meer zelf nadenken. Veiligheid gaat over risico's zien en voorkomen. Dat vraagt om tweerichtingsverkeer in de communicatie. Wat ga je doen vandaag? Welke risico's zie je in het werk? Dat zijn vragen die aanzetten tot nadenken en risicobewustzijn. Communicatie is hierin essentieel. Met acteurs oefenen we gespreksituaties. We proberen de leidinggevendenden ervan bewust te maken dat de communicatie over veiligheid een gesprek is tussen twee volwassenen vanuit gelijkwaardigheid. Zo ontstaat er een goed gesprek met meer zicht op de eigen blinde vlekken als het gaat om veiligheid.

Start Werk Overleg

Vaklieden staan erom bekend ter plekke dingen aan te pakken en op te lossen. Hierdoor wordt weleens vergeten hoe essentieel een goede voorbereiding is. Om een goede voorbereiding te stimuleren introduceerden we het Start Werk Overleg (SWO). Tijdens een SWO komen alle vaklieden en betrokken partijen bij elkaar. We leren een uitvoerder om dit gesprek goed te voeren. Vanuit de vraag: "Wat ga je doen vandaag?" brengen we een gesprek op gang. Er wordt uitvoerig besproken wie wat gaat doen en welke risico's aan deze werkzaamheden verbonden zitten. Samen wordt er nagedacht over hoe er zowel

efficiënter als veiliger kan worden gewerkt, door er met elkaar op een gelijkwaardige manier over in gesprek te gaan. In de praktijk zien we dat partijen met elkaar tot een betere planning komen, dat risico's worden verminderd, dat efficiënter en effectiever wordt gewerkt en dat de samenwerking beter verloopt. Door een goede voorbereiding dalen de faalkosten. Zo kost veiligheid geen geld maar levert het geld op.

Ruimte voor kwetsbaarheid

Door middel van coaching en intervisie gaan directeuren van bouwbedrijven in gesprek over veiligheid en het belang van kwetsbaarheid. In dit geval betekent dit dat je open en eerlijk bent over de risico's die je in het werk ziet, of dat je het te onveilig vindt om aan de slag te gaan. In een stoere cultuur durven we vaak niet te zeggen dat we het dak liever niet ongelijnd op willen gaan. Het doorbreken van deze cultuur is nodig om het persoonlijk leiderschap te ontwikkelen dat nodig is voor een veilige cultuur. En dit begint al bij de directeur van een bedrijf. Goed voorbeeld doet goed volgen. Dat is leidinggeven aan veiligheid. We stimuleren daarom het inbrengen van dilemma's door gesprekken te begeleiden. Wanneer hier ruimte ontstaat kan er ook een herwaardering van het vakmanschap plaatsvinden, waardoor veiligheid een integraal onderdeel wordt van het vak.

Verbinden door ontbijtsessies

Eén van de dingen die we doen is het organiseren van ontbijtsessies rondom veiligheidsthema's. Wij verbinden dan een expert op het betreffende gebied aan aannemers en faciliteren daarmee het leren over veiligheid. Bijvoorbeeld een ontbijtsessie rondom het thema 'verticaal transport'. Dit gaat over het vervoeren van schoorstenen. We zijn veel aan het werk in het aardbevingsgebied in Groningen. Om te voorkomen dat zware schoorstenen van het dak afvallen bij een aardbeving worden deze vervangen door lichtgewicht schoorstenen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van hoogwerkers en steigers. Maar kennis over deze middelen ontbrak bij veel aannemers. We maakten vervolgens een overzichtelijk, visueel document waarop

*Regels kunnen
ervoor zorgen dat
mensen niet meer
zelf nadenken*

zichtbaar is hoe je hiermee om kunt gaan en dat makkelijk kan worden opgehangen. Als je dan na een tijd op bezoek komt bij een aannemer en zo'n poster ziet hangen, weet je dat zo'n sessie effect heeft gehad. De ontbijtsessies dragen eraan bij dat partijen met elkaar en van elkaar leren, doordat ze hun kennis over veiligheid delen. Het leuke is dat in twee jaar tijd steeds meer aannemers zich aanmelden voor een ontbijtsessie en dat ze zich tijdens zo'n ontbijtsessie meteen weer inschrijven voor een volgende sessie.

Een lange adem

We zijn met het platform Vlink nu bijna twee jaar bezig om het veiligheidsbewustzijn onder aannemers te vergroten. We hebben met tientallen aannemers gewerkt. We zien dat veiligheidsbewustzijn veranderen een taai proces is. Wat we ook zien is dat aannemers weer bij ons terugkomen om hen nog verder te helpen. Ze hebben gemerkt dat onze aanpak werkt en dat deze er voor zorgt dat medewerkers het weer leuker vinden om met veiligheid bezig te zijn. Dat geeft ons de lange adem die je nodig hebt om door te gaan met zo'n uitdagend vraagstuk.

Vlink

De Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) is verantwoordelijk voor de gaswinning in Groningen. Door de vele aardbevingen als gevolg van de gaswinning is de NAM een aantal jaren geleden begonnen met het herstellen van de schade en het verstevigen van woningen tegen toekomstige aardbevingen. De NAM realiseerde zich dat zij verantwoordelijk is voor de veiligheid van duizenden bouwvakkers die in het gebied aan het werk zijn om het gebied veiliger te maken voor de bewoners. Daarom is op initiatief van de NAM Vlink opgericht: een onafhankelijk platform om voor en door aannemers het veiligheidsbewustzijn onder aannemers te vergroten, om zodoende te voorkomen er ongevallen plaatsvinden die het gevolg zijn van de herstelwerkzaamheden in het aardbevingsgebied.